

միր գոյն մը ունի, և կրակի բռնելուդ պէս մէկէն կը ցնդի : Երեւմն մանր մանր բիւրեղացած կը գտնուի . բայց սովորաբար թերթ թերթ կամ զանգուածի ձեռվ կը գտնուի՝ մութ կարմիր կամ սեկակ գունով : Օ տելու համար երկրթի խարտուքի կամ կրի հետ մէկտեղ կը թորեցընեն . որով ծծումբը երկրթին կամ կրին հետ կը միանայ, ու զուտ ծծումբը կը ցնդի :

Մսդի հանքերը միայն երկրորդական հողերու առջի կարգերուն մէջ կը գտնուին : Պլխաւոր սնդկահանքերն են Ծարեստի մօտ Խտրիայի հանքերը . Ապանիայի մէջ **Վլմատէն** ըսուածը . Փերուի մէջ Հուանքա **Ալիքայի հանքը** :

Վճար :

Վժաթէ Ճերմակ ու հնչող մետաղ մըն է, որ ժանտաջրի մէջ կը լուծուի . ամենաբարակ թել կը քաշուի, և դիւրաւ կը խարտոցուի ու կը կտրուի . հալեցընելու համար սաստիկ կրակ պէտք է, և հասարակ օդու մէջ կենալով ամենեին չժանգոտիր . ջրէն տասն ու կէս անդամաւելի ծանր է : **Վէկ քիլոկրամ** արծաթը 200 կամ 210 ֆրանք կ'արժէ :

Սովորաբար զուտը ոլըրած թելի պէս կը գտնուի, երեւմն ալ խոչոր կտորներով . վրան գրեթէ միշտ աղտոտ կամ սենիւթով մը ծածկած կ'ըլլայ :

Շաճմբախառն արծաթը պողպատի պէս մոխրագոյն է, դիւրաւ կը կը տրուի, և խորանարդ ձեռվ կը բիւրեղանայ . աս տեսակը ամենէն շատն է :

Վլորախառն արծաթը մոմի պէս կակուղ է, կէս թափանցիկ, գոյնն ալ դեղին կամ կանաչ . ճրագի բոցին բռնեսնէ՝ կը հալի ու քլորի հոտ մը կը հանէ . նոյնպէս խորանարդ ձեռվ կը բիւրեղանայ :

Երոպայի գլխաւոր արծաթահան-

քերն են **Լորվեկիա**, **Ապսոնիա** , Նարց ու **Վաճառստան** : Դաղղիա Ռիուսիա, **Կնգղիա** ու **Վավոյա** զուտ արծըթի հանք չունին, հապա կապարի հետ խառնած . Ապանիայի հանքերուն մէջ ալ միայն կուատալքանալի հանքն է բանուկը : Բոլոր տարւոյն մէջ **Ճարոպայի** հանքերէն ելածը 72,000 քիլոկրամ է, որ Ապանիայի **Վմերիկայէն** ելածին տասնը-մէկերորդ մասն է . բոլոր **Ախերիայէն** ելած արծաթը տարին 25,000 քիլոկրամ է :

Վմերիկայի մեծամեծ արծաթահանքերը **Վորտիլեան** լեռներուն մէջ են, և աւելի **Վեքսիկոյի**, **Փերուի** ու **Վիլիի** մէջ . իսկ բոլոր աշխարհիս մէջ ամենէն երեւելի հանքը **Վեքսիկոյի** կուանաքսուաթոյ ըսուածն է . թանձրութիւնը գրեթէ 40 մեթր է, երկայնութիւնը 3 մղոն . միայն **Ալենցիանա** ըսուած մասէն՝ տարին 8,000,000 ֆրանքի արծաթ կ'ելլէ : **Վրեթէ** բոլոր **Վեքսիկոյէն** ելած արծըթին չորս մասին մէկը կուանաքսուաթոյի հանքէն կ'ելլէ, որոնց արժեքը քանի մը տարի առաջ 126,000,000 ֆրանք էր :

Փերուի հանքերուն մէջ ամենէն երեւելին է Փարքոյ ըսուածը . Փոթոսիի հանքն ալ շատ երեւելի էր, բայց հիմա խիստ խեղճ է . Փերուի հանքերէն տարին ինչուան 11,000 ֆրանքի արծաթ կ'ելլէ :

Վիլիի հանքերուն արծաթն ալ **Վեքսիկոյէն** ելածին պէս հողային ու երկաթինիւթերու հետ խառն է :

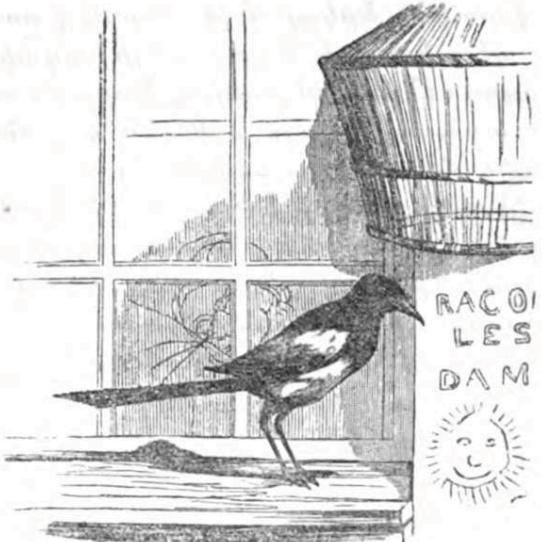
ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Վժար :

Վհրաւուր զարմանալի թռչուններէն մէկն է որ ամէն տեղ կը գտնուի . վասն զի ամէն բանով գոհ կ'ըլլայ . տաքէ պաղէ չառնուիր, ու ինչ որ գտնէ

կ'ուտէ . կրակոտ , հետաքրքիր ու յանդուգն բնութեամբը շատ անդամինքինքը կը սիրցընէ :

(նապատումները շատ տեսակ կը բաժնեն ագռաւը . ասոնք իրարմէքիչ կամշատ տարբերութիւններ ունին , բայց ընդհանրապէս ամենուն

Խճէլ :

ալ բնութիւնն ու գլխաւոր յատկութիւնները նոյն են : Այս տեսակներուն մէջ երևելինները հինգ են . Ա , Ացռաւ արքայական . Բ , Հասարակ կամ սե ագռաւ . Գ , Արդնակեր ագռաւ . Դ , Կարէն ' կամ խատուտիկ ագռաւ . Ե , Աշտարակաբնակ ագռաւ : Այս հինգ տեսակէն զատ ագռաւի ցեղ կը սեպուին նաև կաչաղակը , անձեղը և ուրիշքանի մը տեսակ թըռչուններ : Հոսխօսինք առջի հինգ տեսակին վրայ :

Արքայական ագռաւ ըսուածը գրեթէ ամէն տեղ կը գտնուի , բայց ինչպէս որ կ'ըսեն՝ Արոկնլանտիայինը խխտ խոշոր է : Այսոնք ընդհանրապէս ամբողջ տարին նոյն երկիրները կը մնան , հոտառութիւննին սաստիկ է , աչքերնին ալ սուր : Ամառը միշտ ծովեղերքները կը պտըտին . իսկ ձմեռը բազմութեաւ աւերակ տներու մէջ կը քաշուին , ու արջերու գայլերու

1 Աւտ Գորկու :

հետ միացած՝ ծովային կենդանիներու մարմինը կ'ուտեն : Ոյսուններու բոյները կ'աւրէ ագռաւը , ու անոնց հաւկիթները կը փշացընէ :

Իրեն սովորական օրսերէն մէկն է խեցեմորթը . ասիկայ կոտրելու համար բարձրէն վար կը նետէ , ու կոտրելէն վերջը՝ մէջինը կ'ուտէ : Այսուայնական մուկ , խլուրդ և ուրիշ ասոնց նման մանր կենդանիներ : Այսնը բարձրը ծառերու վրայ կը շինէ , և կամ ժայռերու խոռոշներուն մէջ՝ չորցած ձիւղերով ու տերեններով : Այսրտ ամսուն մէջ հինգ վեց հաւկիթ կ'ածէ՝ աղաւնիի հաւկըթէն քիչ մը մեծ . ասոնց գոյնը քիչ մը կանանչի կը զարնէ , վրան ալ սեագոյն գծեր կան : Բայս օրուան մէջ ձագերը հաւկըթէն կ'ելլէն . ցորեկները արուն թուխս կը նստի վրանին , իսկ գիշերները եգը . և ձագերնուն վրայ մեծ հոգ ունին՝ նաև անոնց բաւական մեծնալէն վերջըն ալ : Ըստով կ'ընտանենայ ագռաւը , և իրեն տիրոջը անունը ու մէկ քանի խօսքեր ալ կրնայ սորվիլ : Աւրիշ թուչուններու ընկերութիւններէն չախորժիր , ու թէ որ հարկը ըլլայ՝ կատաղաբար կը պատերազմի անոնց հետ :

Ացռաւներու հինգ տեսակն ալ ծիծաղական բնութիւն մը ունին որ ամէն բան կը գողնան . նաև ան բաներն որ իրենց հարկաւոր չեն՝ կը գողնան ու կը տանին կը պահէն , ինչպէս ստակ , օղակ , կոճակ և ուրիշ ինչ և իցէ բան : Այս ծցած արու ագռաւին սովորական երկայնութիւնն է երկու ոտնաչափ . թե երուն բացուածքը իրեք ոտնաչափէն աւելի . եգերը ընդհանրապէս աւելի պղտիկ կ'ըլլան :

Հին ատեն ագռաւն ու կարապը Փերոսի ընծայուած էին՝ իրենց գոյներուն տարբերութեանը համար , և որպէս զի ցուցընեն թէ Փերոս գիշերուան ու ցորեկուան աստուած է ու ամէն բան գիտէ : Հեթանոսները կարծէին թէ ագռաւը մասնաւոր բնութիւն մը ունի ամէն բան գու-

շակելու . անոր համար թէ որ ձախակողմը դառնար՝ գէշի նշան էր , իսկ թէ որ աջակողմը՝ աղէկ նշան կը համարուէր . ուստի հուսմայեցիք կը պատուէին ագռաւը : Ինչուան հիմայ ալ արեւելք կայ աս աւելորդապաշտութիւնը որ ագռաւին ձայնէն յաջողութիւն կամ ձախորդութիւն կը գուշակեն : Ը ուետները սրբազնն թռչուն մը կը սեպեն ասիկայ . անոր համար արգիլուած է հոն ագռաւը սպաննելը և կամ անոր վնաս մը ընելը : Ը ատ երկայն կ'ապրի ագռաւը , և ոմանք կ'ըսեն թէ ընտանեցած ագռաւներ եղած են որ ինչուան հարիւր տարի ապրեր են :

Հասարակ կամ սե ագռաւը լյուսպա , Վսիա ու Վմբրիկայի հիւսիսային կողմերը կը գտնուի : Վսիկայ ալ առջի տեսակին պէս ընդհանրապէս բոլոր տարին նոյն տեղը կը կենայ . միայն քանի մը գաւառներու մէջ ձմեռը ուրիշ տեղ կ'երթայ : Ովզորաբար իրեն բնակութիւնը անտառներու մէջ կը հաստատէ , բայց աւելի մշակած դաշտերու կամ պարտէզներու մօտ , որպէս զի իրեն ապրուստը դիւրաւ ձարէ : Վկան տեսակ կենդանիներով կը կերակրի , բայց ընդեղէն ալ շատ կը սիրէ , մանաւանդ հաճար ու ցորեն . անօթեցած ատենը ինչուան աղը ալ կ'ուտէ : Ծակերու մէջ կը ժողվէ ցորեն ու ընկոյզ ձմեռուան պաշարի համար : Փեռուարի ու մարտի մէջ շատը մէկտեղ կը միաբանին ու բոյներնին կը լուսական ըլլալով : Դամբորդութիւն ընելու ատեն խումբ խումբը կ'ըլլան .

ամէն մէկ խումբը զատ վերակացու ունի , և անոր պաշտօնն է առաւօտները ձայն տալ , անանկ տեղերէ զիրենք տանիլ որ դիւրաւ կերակուրնին գտնեն , իրիկուներն ալապահով անտառ մը գտնել որ հոն իջնան : Դիւրաւ կ'ընտանենայ , խօսիլ կը սորվի , ու երկայն կ'ապրի : Վոշորցած արուին սովորական երկայնութիւնը մէկ ոտք ու կէս է . իսկ էգը աւելի պզտիկ կ'ըլլայ : Ը ատ կերպերով կ'որսան ասսե ագռաւը , բայց ամենէն զարմանալին հետագայ հնարքն է :

Ուղթէ շատ մը կոնոնաձեւեր կը շինեն՝ բերանը բաց , ներսը աղէկ մը կպչուն նիւթով օծած , ու մէջը մսի կտոր մը կը դնեն . աս կոնոնաձեւերը արտին մէջ ասդին անդին կը ձգեն : Վգռաւը անոնց մէջի միսը ուտելու համար՝ գլուխն ու վիզը մէջը կը խոթէ , փետուրները ամէն կողմանէ կը կալին թղթին , ու անանկ կը բռնուի որ չկրնար ազատիլ : Վրսորդները աստեսնելով վրան կը վազեն , ու դիւրաւ կը բռնեն : Վ կերպով ագռաւին ուրիշ տեսակներն ալ աղէկ կ'որսացուին :

Տեղկայ որ աս ագռաւներէն մէկը կը բռնեն՝ ողջ ողջ թեւերէն գետինը կը գամեն . ուրիշ ագռաւները անոր կանչուրուտելէն վրան կը ժողվին որ զինքը ազատեն . բայց անիկայ կտուցովն ու ձանկերով կը բռնէ զիրենք կատաղաբար ու չթողուր , ինչուան որ որսորդները կուգան կ'առնեն ձեռքէն :

Որդնակեր ագռաւը լյուրոպա ու Վսիա շատ կը գտնուի , և առջի երկու տեսակէն իրեն ապրուստովը կը տարբերի . վասն զի իր մեծ որսը գետնին տակի որդերն են , ուստի միշտ կ'երթայ կտուցովը կարծը հողերն ալ կը փորէ ու անոնց մէջէն ելած որդերը կ'ուտէ : Վսնք սաստիկ ընկերական ըլլալով , մէկ ծառին վրայ ինչուան տասը բոյն կը դնեն : Ուէ որ արուն կամ էգը կերակուր գտնելու երթայ , մէկը պահապան կը կենայ՝

որպէս զի ուրիշները բոյնին վնաս մը չտան : () տար թռչուններու սաստիկ թշնամի են , և չեն ուզեր որ իրենց բոյնին մօտիկնան ուրիշները :

Ի՞աղքի մը քով երկու անտառ կար կ'ըսէ մէկը , մէկուն մէջ ձկնկուլները՝ կը բնակէին՝ մէկալին մէջ ագռաւները , ու մէկմէկու ամեննեին վընաս չէին տար : Պիշտ եղաւ որ ձկընկուլներուն բնակած անտառին ծառերը կտրեն . աս պատճառաւ անոնց ձագերէն շատը մեռան , իրենք ալուզեցին երթալ ագռաւներուն անտառը բոյն շինել : Ի՞գուաւները թռղչռտուին . ձկնկուլները կուզէին մտնել . երկու կողմէն շատ մը ջարդուելնետքը՝ ձկնկուլները մէկ երկու ծառի վրայ հազիւ կրցան բոյն շինել : Հետեւ տարիննորէն կուիւ բացուեցաւ . վերջապէս ձկնկուլները յաղթելով , անտառին կէսը ասոնց եղաւ , կէսը ագռաւներուն . ասանկով խաղաղացան :

Ը ատ ագռաւներ անտառի մը մէջ կը կենային , կ'ըսէ ուրիշ մը . օր մը իրիկուան դէմ գնացի որ տեսնեմ թէ ասոնք ինչ կ'ընեն : Ա՞էջերնէն ծոյլերը կամ պղտիկները անդադար կը ցատքըտէին , կը թռչըտէին , կը ծեծկուէին մէկմէկու հետ , ու կը պռուային կը պոռըտային ուրախութք : Ասոնց մէջէն մէկը կատաղաբար խածաւ ուրիշի մը թեր . ան խեղձը ցաւէն չկրնալով թռչիլ՝ ընկաւ գետը , ու սկսաւ խեղձ կերպով լալ ու կանչել . մէկէն ամէնքը իրենց ընկերոջը օգնութիւն հասան , սկսան ցաւ ցուցընել վրան , ու ելլելու կերպ մը սորվեցընել . ան ալ աշխատելով ելաւ , թռաւ քիչ մը , ու հասաւ բարակ ծառի ծիւղի մը վրայ . աս տեսնենուն պէս ընկերները սկսան ուրախանալ : Ի՞այց քիչ մը ատենէն բոյնը երթալ ուզելով՝ նորէն ընկաւ գետը խղդուեցաւ , ու ընկերներուն ուրախութիւնը տրտմութիւն փոխուեցաւ :

Ի՞ս տեսակը շատ կայ Ի՞նդղիա . ժուղագլուխ :

զովուրդն ալ ասոնց ամեննեին վնաս ըներ , որովհետեւ ձիները ու վնասակար կենդանիները կը ջարդեն :

Ակարէն ագռաւը աւելի Եւրոպա կը գտնուի , բայց ոմանք կ'ըսեն թէ հիւսիսային Վայրիկա ալ կայ : Ը ատ կը սիրէ ընկերական վիճակը , այնչափ որ ուրիշ տեսակ ագռաւներու հետ ալ ընկերութիւն կ'ընէ : Արեն կերակրովն ու ընտանեկան բնութեամբը շատ նման է հասարակ ագռաւին . երկայնութիւնը մէկ ոտնաչափ է , և վրան գոյն զգոյն բծեր ունի :

Կատարակաբնակ ագռաւ : Իսիկայ Իսիա ու Եւրոպա կը գտնուի , ու բցնը պատերու , աշտարակներու , զանգակատուններու , երթեմն նաև ձագարի բոյներուն մէջ կը շինէ . ձայնը թէպէտ շատ զօրաւոր չէ , բայց սաստիկ սուր է : Դիւրաւ կ'ընտանենայ , և աղէկ ընկերութիւն կ'ընէ շան , կատուի և ուրիշ ընտանի թռչուններու հետ . բառեր կը սորվի , և թէ որ իրեն անունը սորվեցընես՝ կանչելուդ պէս մէկէն կուգայ . երկայնութիւնը 13 բթաշափ է :

Իսոր այլ և այլ գոյներովն ալ կը գտնուի , ինչպէս բոլորովին ձերմակ՝ գեղին կտուցով , կամ միայն գլուխը ձերմակ , ոմանց ալթերը ձերմակ :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍՏԻՄԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ոմէ որչադ առըբերութիւն կ'ընէ ընդանեաց բնաւորութիւնը կը այս ծառաներուն օրինակ:

Ի՞ն մարդիկն որ մասնաւոր ջանք ունին ժողովրդեան բարոյականը շըտկելու , աղէկ պիտի դիտեն ծառայից աղէկութիւնն ու գէշութիւնը . վասն զի շատ անգամ տղոց դաստիարակութեան մեծ մասը ան ծառաներուն ձեռքը յանձնուած է՝ նաև ան տներուն մէջ ալ որ ծնողք մեծ հոգ ունին իրենց տղոցը կը թռութեանը վրայ :